

УДК 347.65/68

Ю. О. Заїка

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ СПАДКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: НАПРЯМИ І КРОКИ

Стаття присвячена концептуальним положенням оновлення спадкового законодавства. Вперше у доктрині спадкового права запропоновано комплексний підхід до створення наукової концепції реформування спадкового законодавства, визначені напрями і обґрунтовані перші практичні кроки. Встановлені фактори, які зумовлюють потребу оновлення спадкового законодавства: сучасні тенденції розвитку спадкового права, нові напрацювання доктрини; непогодженість положень окремих цивільно-правових інституцій, проблеми, які виникають у судах при розгляді спадкових спорів; необхідність адаптації вітчизняного законодавства до законодавства країн ЄС. Виявлені проблемні питання сучасного вітчизняного законодавства у сфері спадкування за заповітом, спадкування за законом, об'єктів спадкового правонаступництва, здійснення спадкових прав та запропоновано їх комплексне вирішення.

Дано аналіз особливостей спеціальної заповідальної дієздатності і обґрунтовано, що її виникнення пов'язане із настанням повноліття. Висловлена думка щодо особливого правового становища постмортальних дітей та дітей, народжених за допомогою репродуктивних технологій. Запропоновано механізм захисту прав таких осіб шляхом створення спеціальних спадкових фондів. Викладена загальнотеоретична характеристика свободи заповіту та запропоновані складові елементи цієї свободи, зокрема, її межі та зміст заповідального відказу.

В контексті підписання Україною Гаазької конвенції про колізію заповітів обґрунтовано пропозицію про впровадження спрощених форм заповідальних розпоряджень: простої письмової форми заповіту, а за надзвичайних обставин – заповідального розпорядження в усній формі. Доведено, що за правовою природою секретний заповіт являє собою правочин, укладений в простій письмовій формі; змодельована норма, яка б визначала особливості виконання заповіту з умовою. Запропоновано додаткові гарантії здійснення принципу свободи заповіту, зокрема, запропоновано надання заповідачу права звернення з позовом до суду про усунення від спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку спадщини.

Обґрунтована необхідність розширення кола осіб, які можуть бути усунені від спадкування, зокрема, тих, хто заподіяв тілесні ушкодження спадкодавцю, довів його до самогубства, висунув завідомо неправдиве звинувачення у вчиненні тяжкого злочину та інші. Доведена необхідність змінити статус утриманців спадкодавця і замість права на спадщину надати їм право на аліментування за рахунок спадщини.

Аналізується юридична конструкція спадкового договору та обґрунтовується необхідність розміщення цього інституту у книзі «Зобов'язальне право». На підставі аналізу архітекtonіки основних інституцій спадкового права визначено його місце в системі цивільного права. Оскільки спадкування є одним із способів набуття права власності, пропонується змінити структуру ЦК України і розмістити книгу «Спадкове право» після книги «Право власності та інші речові права».

Загальний підсумок дослідження полягає у необхідності оновлення основних інститутів спадкового законодавства України, гармонізації законодавства у сфері спадкування та його адаптації з правом країн континентальної Європи.

Ключові слова: система цивільного права, спадкування за законом, спадкування за заповітом, здійснення спадкових прав.

DOI 10.34079/2226-3047-2022-12-23-24-7-16

Постановка проблеми та її актуальність. Спадкове право як правовий інструмент, що історично забезпечує оптимальне співвідношення між публічними (суспільними) та приватними (індивідуальними) інтересами в сфері майнових відносин, виступає як один із найважливіших і найпоширеніших способів набуття права власності. Нові політичні і економічні реалії в Україні зумовлюють і появу нових тенденцій у регулюванні приватноправових відносин і необхідність перегляду окремих, сталих інститутів спадкового права.

Потреба в рекодифікації виправдана не лише моральною застарілістю окремих законодавчих положень, а і прагненням України до уніфікації та адаптації норм цивільного права до законодавства Європейського Союзу. Водночас, необхідно враховувати, що національне законодавство на концептуальному рівні відображає національний менталітет, правосвідомість, праворозуміння, і «спосіб удосконалення цивільного законодавства значною мірою визначається відповідною традицією права» (Харитонов та Харитонова, 2020, с. 70). Необхідність оновлення спадкового законодавства України, його адаптація з законодавством Європейського Союзу повинно бути здійснено з урахуванням положень сучасної доктрини спадкового права; європейських стандартів правового регулювання спадкових відносин, закріплених у цивільних кодифікаціях країн континентальної Європи; існуючих проблем правозастосовної практики і практики Європейського Суду з прав людини, що і обумовлює актуальність наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам спадкового права, його засадам, змісту спадкових правовідносин, критеріям спадкування за законом, правовій природі заповіту і його межах приділялась ґрунтовна увага низкою вітчизняних цивілістів, зокрема, З. В. Ромовською (2009), С. Я. Фурсою (2007), Є. О. Рябоконею (2009). Серед останніх наукових робіт необхідно відзначити колективну монографічну працю харківських вчених (Спасибо-Фатєєва, Печений, Крат та ін., 2016) на чолі із І. В. Спасибо-Фатєєвої (2016). Продовженням наукових традицій харківської школи цивілістики стало дослідження базових засад диспозитивності у спадковому праві О. Є. Кухарєва (2019). Здобутком київських вчених під керівництвом В. В. Луця стало порівняльно-правове дослідження, присвячене сучасним тенденціям правового регулювання спадкових відносин законодавством зарубіжних країн (Заїка, Солтис, Проценко, та Рябоконею, 2015). Важливе місце в дослідженні проблематики спадкового права посідає монографія «Спадкове право: крізь призму судової практики» за редакцією І. В. Спасибо-Фатєєвої (2022).

Окремим інституціям спадкового права приділяли увагу Л. В. Козловська, В. М. Косак, Р. А. Майданик, М. О. Михайлів, Є. О. Мічурін, С. О. Сліпченко, Є. О. Харитонов, Р. Б. Шишка, В. В. Валах, Н. Б. Солтис та інші вчені. Водночас на сьогодні відсутнє спеціальне дослідження, присвячене оновленню спадкового законодавства як цілісної концептуально обґрунтованої проблеми та формулювання наукових напрямків її реалізації.

Метою статті є проведення комплексного порівняльно-правового дослідження найважливіших інститутів спадкового права і обґрунтування системних пропозицій, спрямованих на оновлення та уніфікацію вітчизняного законодавства, його адаптацію до законодавства країн Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Порівняно із загальною дієздатністю фізичної особи заповідальна дієздатність є спеціальною і не створює для особи жодних прав і не сприяє їх захисту. У юридичній літературі слушно зазначається, що право на заповіт є не суб'єктивним правом, а елементом цивільної дієздатності («тестаментоздатності» – можливості складати заповіт, спадкувати за заповітом та бути свідком при складанні заповіту) (Харитонов та Харитонова, 2021, с. 579). Проте право розпорядження майном

на випадок смерті не повинно бути пов'язане лише із дієздатністю особи, яка може набуватися не лише природно – по досягненню 18 років, а і «штучно» - неповнолітньою особою в порядку «емансипації» (ст. 35 ЦК України).

У неповнолітніх осіб в силу недостатнього життєвого досвіду відсутнє повне усвідомлення суті заповідального розпорядження, надавати таким особам право розпорядження майном на випадок смерті немає необхідності і із міркувань суто практичного характеру – за відсутності, як правило, належного їм на праві власності майна. Складання заповіту вимагає спеціальної заповідальної дієздатності, настання якої має бути пов'язано виключно із досягненням повноліття (Заїка, 2007, с.84).

Заповіт – це єдиний цивільний правочин, де волевиявлення сторони реально здійснюється за наявності неодмінної умови – смерті його учасника, тому це суворо формальний правочин. Для того, щоб після смерті заповідача можна було з упевненістю зробити висновок про те, що заповіт дійсно відображає останню волю померлого, порядок складання та оформлення заповіту детально регламентований законодавцем. Архітектоніка принципу свободи заповіту передбачає право будь-якої дієздатної особи ще за життя визначити долю свого майна на випадок смерті. Значення заповіту полягає в тому, що він є єдиним для фізичної особи способом розпорядитися своїм майном на випадок смерті. Зарубіжні дослідники підкреслюють суспільне значення заповіту, як акту, зміст якого не лише стимулює людину до праці, а і є соціально значущим, що зміцнює сімейні стосунки, заохочує дітей до догляду за батьками (Kelly, 2013).

Сучасне спадкове законодавство країн континентальної Європи допускає наступні основні форми заповіту: 1) публічну – за участю уповноваженої законом особи (нотаріуса, судді, мера тощо); 2) просту письмову – заповіт складається у присутності свідків; 3) так звані, домашні заповіти, тобто, заповідач складає заповіт власноруч, підписуючи кожен лист окремо; 4) усну чи словесну. У вітчизняному законодавстві форма заповіту встановлена у ст. 1247 ЦК України, яка не підлягає розширеному тлумаченню. Заповіт складається у письмовій формі та має бути засвідчений нотаріусом або іншими посадовими особами, зазначеними у статтях 1251-1252 ЦК (головним лікарем, капітаном морського судна, командиром військової частини, начальником місць позбавлення волі та ін.). Проте ще у 2009 р. ухвалений Закон «Про приєднання України до Конвенції про колізію законів, що стосуються форми заповіту» (Організація Об'єднаних Націй, 1961). Україна приєдналася до Конвенції з таким застереженням: «Відповідно до статті 10 Конвенції, Україна залишає за собою право не визнавати заповітів, складених громадянами України в усній формі, крім за виняткових обставин». Відзначимо, що усна (словесна) форма заповіту відома деяким країнам континентальної Європи. Зокрема, §§ 2250-2251 Німецького Цивільного Уложення допускає можливість складання за надзвичайних обставин і усного заповіту за у присутності свідків (BGB, n.d).

Вітчизняний законодавець прийняв досить відповідальне рішення, наслідком якого мають стати радикальні зміни у спадковому законодавстві, оскільки Україна фактично визнала, окрім нотаріальної форми заповіту, і просту письмову форму, і навіть усну. Норми ЦК України по суті не виключають просту письмову форму заповіту у випадку, коли йдеться про «секретні» заповіти, тобто, складені без ознайомлення нотаріуса з їх змістом. Функції нотаріуса в цьому випадку зведені не до посвідчення заповіту, а до здійснення такої нотаріальної дії як прийняття на зберігання конверта, в якому знаходиться заповіт. З метою уникнення можливих сімейних чи родинних конфліктів, пов'язаних із недійсністю секретного заповіту, процедура скасування чи зміни секретного заповіту повинна бути аналогічною його складання – тобто, у присутності свідків (Заїка, 2020а, с. 31). Щоб запобігти порушенням Конвенції, необхідно привести національне законодавство відповідно до вимог міжнародного договору і внести

відповідні зміни до ст. 1247 ЦК України «Загальні вимоги до форми заповіту», щодо дійсності заповітів, укладених в простій письмовій чи усній формі за виняткових обставин. З огляду на різноманітність в європейському праві форм волевиявлення заповідача, вітчизняному законодавцю необхідно спростити форму складання заповітів.

Видається доцільним скористатися як досвідом зарубіжних країн, так і історичним вітчизняним досвідом і закріпити у законодавстві як просту письмову форму заповіту, так і можливість за надзвичайних обставин оголошувати останню волю в усній формі у присутності двох свідків. Якщо особа залишиться живою, таке розпорядження повинно втрачати силу, якщо протягом семи днів відпали обставини, що перешкоджали його складанню і посвідченню в установленому порядку (Zaika, 2020, p. 91).

На користь такої пропозиції свідчить і досвід тих країн, суди яких визнавали дійсними усні заповіти, укладені із залученням сучасної електронної техніки. Заслугує на увагу судові рішення Верховного суду Нового Південного Уельсу (Австралія). Заповідач записав свою заповідальне розпорядження на відео у присутності свідків. Суд постановив, що померлий зробив відеозапис добровільно і свідомо, зроблена ним заява добре продумана, спокійна, чітка, а наміри не викликають сумніву і підкріплені зовнішніми доказами обставин та відсутністю заперечень у будь-яких інших осіб. Незважаючи на те, що відеозапис не відповідає вимогам формальності заповіту, він підпадає під законодавче визначення поняття «документ» і тому може бути визнаним неофіційним заповітом (Steedman, 2015).

Свобода заповіту знаходить своє втілення і у використанні заповідачем конструкції заповідального відказу (ст. 1237 ЦК України), коли на спадкоємців покладається виконання будь-якого зобов'язання майнового характеру на користь заздалегідь визначених осіб. З урахуванням досвіду європейських країн доцільно передбачити спеціальну норму, яка б регламентувала заповідальні розпорядження на користь свійських тварин (собак, котів та ін.). Необхідно розширити заповідальну правоздатність особи, яку по суті обмежує встановлений у законі порядок складання заповіту з умовою. Умова заповіту має бути виконана не лише на день відкриття спадщини, а і бути виконаною протягом строку прийняття спадщини або протягом звичайного строку для її виконання, якщо спадкоємець ще за життя заповідача почав її виконувати, наприклад, вступив до вищого навчального закладу з метою набуття освіти.

Одне із найбільш дискусійних питань у цивілістичній літературі є питання щодо критеріїв, якими має керуватися законодавець при визначенні кола спадкоємців за законом. Вітчизняний законодавець бере до уваги родинні і сімейні засади при визначенні п'яти черг спадкоємців і встановлює черговість, починаючи від найближчих і найдорожчих до спадкодавця осіб – батьків, дітей, подружжя. Окремі автори пропонують за основу формування черг спадкоємців брати лише критерій родинних відносин і з кола спадкоємців п'ятої черги виключити утриманців спадкодавця, які не були членами його сім'ї (Михайлів, 2022, с. 284). Така кардинальна пропозиція не погоджується із волею спадкодавця – за життя він надавав таким особам матеріальну допомогу, яка була для них основним доходом або суттєвою підмогою. Позбавляти таких осіб після смерті їх «благодійника» засобів до існування немає підстав і не погоджується із загальносуспільною мораллю. Віднесення утриманців померлого до п'ятої черги спадкоємців практично позбавляє їх можливості отримати спадщину, незважаючи на однозначність волі спадкодавця. Забезпечення непрацездатних утриманців спадкодавця ґрунтується не лише на необхідності їх соціального утримання, але також і на визнанні того факту, що, приймаючи на себе ще за життя тягар утримання такої особи, спадкодавець розглядає її як близьку людину, яка заслуговує на матеріальну допомогу.

Ми вважаємо що оптимальною є пропозиція надавати таким особам право на аліментування за рахунок спадкового майна.

Можливості застосування репродуктивних технологій і досягнення сучасної медицини актуалізують і питання щодо встановлення походження дитини, яка народилася через тривалий час після смерті спадкодавця. Правове регулювання таких відносин може вийти за межі спадкових, оскільки набуття майнових прав в порядку правонаступництва такою особою не буде безпосередньо пов'язане із днем відкриття спадщини.

Не обмежуючи свободу заповіту і захищаючи права таких спадкоємців, цю проблему частково можна розв'язати за допомогою спеціально утворених відповідно до заповідального розпорядження спадкових фондів, метою яких стало б управління майновими активами особи після її смерті. За допомогою такого фонду заповідач міг би забезпечити надання матеріальної допомоги певному колу осіб після своєї смерті або здійснювати благодійність, проте такі відносини вже не повинні розглядатися, як спадкові (Zaika, 2021, p. 219). Прикладом є утворення фонду Альфреда Нобеля, з якого щорічно виплачуються Нобелівські премії, а також фонду німецького любителя математики Вольфскеля, утвореного для винагороди особи, яка доведе теорему Ферма (Zaika, 2014, с. 140). Дана пропозиція цілком погоджується із введенням в науковий обіг поняття «перманентна спадщина», як особливого об'єкту цивільних прав, що являє собою такі динамічні за характером права та обов'язки спадкодавця, зміст яких на момент відкриття спадщини і до моменту її прийняття і оформлення спадкоємцями складно або в силу природних причин неможливо визначити (Zaika, Skrupnyk and Sofiiuk, 2020, p. 155).

Становлення і розвиток ринкових відносин потребує і нових за змістом норм спадкового права. І в цій площині економічні засади повинні органічно поєднуватися із засадами справедливості, моральності, сприяти формуванню ментальності українського народу. Підставою для цивільно-правової відповідальності у спадковому праві є певний склад правопорушення з елементами протиправних винних діянь, учинення яких зумовлює настання для особи, яка їх учинила, негативних наслідків майнового характеру.

Так лише у ст.1224 ЦК України передбачено низку примусових заходів (санкцій) які суд може застосовувати до одного із потенційних спадкоємців (Дзера, 2022, с. 356). Спадкоємці можуть усунути від спадкування внаслідок дій, вчинених як до відкриття спадщини, так і після її відкриття. Слід зважати, що позбавлення особи права спадкувати – це захід, що має застосовуватися лише в крайньому випадку з урахуванням, передусім, характеру поведінки спадкоємця (Zaika, Kukhariev, Skrupnyk and Mytnyk, 2021, p. 359). З урахуванням європейського досвіду необхідно розширити коло, так званих, негідних спадкоємців, усунувши від успадкування осіб, які вчинили умисні злочини проти спадкодавця (тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження, побої та катування, доведення до самогубства, завідоме неправдиве звинувачення спадкодавця у вчиненні тяжкого злочину тощо).

Суттєво обмежує свободу заповіту інститут обов'язкових спадкоємців, а питання про усунення спадкоємців від спадкування вирішується судом вже без участі найзацікавленішої особи – заповідача. Заповідачеві необхідно надати право звертатися до суду із заявою про усунення від права на обов'язкову частину спадщини осіб, які негідно ставилися до спадкодавця.

Як свідчить нотаріальна та судова практика, назріла необхідність виокремлення у Книзі Шостій «Спадкове право» спеціального розділу, норми якого регламентували б особливості спадкування окремих об'єктів з урахуванням специфіки їх правового

режиму (майнових комплексів, підприємств, земельних ділянок, жилих будинків, об'єктів інтелектуальної власності, майнових прав, речей обмежених в обороті або які являють собою культурну чи історичну цінність).

У доктрині спадкового права і у законодавстві окремих європейських країн виокремлюють низку правочинів на випадок смерті. Окрім традиційного заповіту до таких розпоряджень на випадок смерті відносять: заповіт подружжя; дарування в рахунок спадкової частки; зобов'язання, призначене до виконання лише після смерті боржника спадковий договір та інші. Модель спадкового договору за українським законодавством суттєво відрізняється від подібних інституцій в зарубіжних країнах, де спадковий договір поруч із спадкуванням за заповітом та законом вважається окремою підставою спадкування. Основною особливістю суті та правової природи спадкового договору є погляд українського законодавця на спадковий договір як на інститут, що має зобов'язально-правову природу і породжує зобов'язальні, а не спадкові відносини. Спадковий договір є підставою виникнення зобов'язальних, а не спадкових правовідносин і, незважаючи на свою назву «спадковий договір», є різновидом договору з передачі майна у власність, що зумовлює необхідність його розміщення в розділі «Окремі види зобов'язань» після договорів довічного утримання та ренти (Заїка, 2020b, с. 606–607). Реалізація цієї пропозиції дозволить усунути прогалину у правовому регулюванні цього інституту щодо розірвання спадкового договору після смерті відчужувача у випадку невиконання набувачем обов'язків після смерті контрагента за договором.

На підставі аналізу архітекtonіки основних інституцій спадкового права необхідно переглянути місце спадкового права в системі цивільного права. Спадкове право, як і право власності опосередковує динаміку майнових відносин і включає в себе насамперед елементи речового права (Заїка та Кухарев, 2022, с. 310). Оскільки спадкування є одним із способів набуття права власної доцільно змінити структуру ЦК України і розмістити книгу «Спадкове право» після книги «Право власності і інші речові права», як це має місце у Цивільному кодексі Франції (Civil Code of France, 2013).

Висновки. Основними напрямками європеїзації спадкового права України є:

– оновлення інституту заповідальних розпоряджень, зокрема, деталізація поняття заповідальної дієздатності, розширення свободи заповіту шляхом змін щодо форми заповіту, змісту заповідальних розпоряджень, особливостей спадкування постмортальними дітьми, надання права заповідачу за життя у судовому порядку усувати від спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку спадщини;

– внесення змін в інститут спадкування за законом, зокрема, зміна правового статусу утриманців як спадкоємців за законом шляхом надання їм права на аліментування;

– оновлення інституту здійснення права на спадкування, зокрема, виокремлення у законодавстві особливостей спадкування окремих об'єктів спадкового правонаступництва (майнових комплексів, об'єктів інтелектуальної власності, майнових прав, об'єктів, що являють собою культурні чи історичні цінності), створення спеціальних спадкових фондів та визначення порядку їх управління.

Оскільки спадкове право за своєю правовою природою є особливим способом набуття спадкоємцями абсолютного права – права власності, у структурі Цивільного кодексу України книгу «Спадкове право» логічно розмістити після книги «Право власності і речові права».

Бібліографічний список

Дзера, І. О., 2022. *Санкції у цивільному праві України: проблеми теорії та практики*: монографія. К. : ВД Дакор.

- Заїка, Ю. О. (ред.), 2014. *Українське цивільне право: навч. посібник*. 3-є вид. перероб. та доп. К.: ЦУЛ.
- Заїка, Ю. О., 2020а. Процедура нотаріального посвідчення заповіту: теоретичні та практичні проблеми. *Право України*, 9, с. 123–136.
- Заїка, Ю. О., 2020б. Спадковий договір в умовах реформування цивільного законодавства. В: А. С. Довгерта та Є. О. Харитонова (ред.), *Оновлення Цивільного кодексу України: формування підходів*: монографія. Одеса: Вид. дім Гельветика, с. 593–609.
- Заїка, Ю. О. та Кухарев, О. Є., 2022. Новелізація норм спадкового права. В: Н. С. Кузнецова (ред.), *Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу*: монографія. 2-ге вид., доп. та перероб. Одеса : Вид. дім Гельветика, с. 308–333.
- Заїка, Ю. О. та Рябоконт, Є. О., 2009. *Спадкове право: навч. посіб.* Київ: Юрінком Інтер.
- Заїка, Ю. О., Солтис, Н. Б., Проценко, В. В. та Рябоконт, Є. О., 2015. *Сучасні тенденції розвитку спадкового права (порівняльно-правове дослідження)*: монографія. В: В. В. Луць (ред.). К. : НДІ ПрПіП ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України.
- Заїка, Ю. О., 2007. *Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток*: монографія. 2-е вид. К.: КНТ.
- Кухарев, О. Є., 2019. *Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія*. Київ : Алерта.
- Михайлів, М. О., 2022. *Правове регулювання відносин спадкування в міжнародному приватному праві: монографія*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка.
- Організація Об'єднаних Націй, 1961. *Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповітів*. [онлайн]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_424#Text>
- Ромовська, З. В., 2009. *Українське цивільне право. Спадкове право: підручник*. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ.
- Спасибо-Фатеева, И. В., Печеный, О. П., Крат, В. И. и др., 2016. *Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права*: монографія. В: И. В. Спасибо-Фатеева (ред.). Харьков: Право.
- Спасибо-Фатеева, И. В. (ред.), 2022. *Спадкове право: кризь призму судової практики*: монографія. Харків : ЕКУС.
- Фурса, С. Я., Фурса, Є. І., Клименко, О. М. та ін. 2007. *Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура*. Суд: наук.-практ. посіб. В: С. Я. Фурса (ред.). Київ : Видавець Фурса С. Я.: КНТ.
- Харитонов, Є. О. та Харитонова, О. І., 2021. *Приватне право як концепт. Т. IV: Від ідеї до реалізації: монографія*. Одеса: Фенікс.
- Харитонов, Є. О. та Харитонова, О. І., 2020. *Оновлення (кодифікація та ре кодифікація) цивільного законодавства України: досвід, проблеми та перспективи: монографія*. Одеса: Фенікс.
- Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands (BGB)*, n.d. Available at: <<https://www.gesetze-iminternet.de/bgb/BGB.pdf>> (Accessed 10.12.2022).
- Civil Code of France, as of 1 July 2013*. *WIPO IP Portal* [online]. Available at: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=450531> (Accessed 10.12.2012).
- Kelly, D. V., 2013. Restricting Testamentary Freedom: Ex Ante Versus Ex Post Justifications. *Fordham Law Review*, 82(3), pp. 1125–1185. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1990802> (Accessed 12.12.2022).
- Steedman, J., 2015. The admissibility of video wills. *Lavan*. September 01 [online]. Available at: <https://www.lavan.com.au/advice/wills_estates/the_admissibility_of_video_wills> (Accessed 10.12.2022).

- Zaika, Yu. O., Kukhariev, O. Ye., Skrypnyk, V. L. and Mytnyk, A. A., 2021. Peculiarities of Protection of Rights and Interests of Heirs: Theoretical Aspects. *International Journal of Criminology and Sociology*, 10, pp. 355–362.
- Zaika, Yuri O., 2020. Directions of updating the inheritance legislation of Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 27(1), pp. 84–99.
- Zaika, Y. O., Skrypnyk, V. L. and Sofiiuk, T. O., 2020. Permanent inheritance as an object of civil rights : theoretical aspects. *Asia Life Sciences*, 22(1), pp. 153–170.
- Zaika, Yuri O., 2021. The Right to Dispose of the Property in the Human Rights System. Current challenges of Human Rights, Rule of Law and Democracy. In: Robert Tabaszewski, Ena Kazić-Çakar Nadiia Shulzhenko and Mateusz Hypiak (eds.) Wydawnictwo KUL. Lublin, pp. 213–232.

References

- Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands (BGB)* Available at: <<https://www.gesetze-iminternet.de/bgb/BGB.pdf>> (Accessed: 10.12.2022).
- Charytonov Ev. O. and Charytonova, O. I., 2021. *Pryvatne pravo yak ponyattya. T. IV: Vid ideyi do realizatsiyi [Private law as a concept. T. IV: From idea to implementation]*. Odesa: Phoenix (in Ukraine).
- Charytonov, Ev.O. and Charytonova, O. I., 2020. *Onovlennya (kodyfikatsiya ta rekodyfikatsiya) tsyvil'noho zakonodavstva Ukrayiny: dosvid, problemy ta perspektyvy [Updating (codification and recodification) of the civil legislation of Ukraine: experience, problems and prospects]*. Odesa: Phoenix (in Ukraine).
- Civil Code of France, as of 1 July 2013. WIPO IP Portal* [online]. Available at: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=450531> (Accessed 10.12.2012).
- Dzera, I. O., 2022. *Sanktsii u tsyvilnomu pravi Ukrainy: problemy teorii ta praktyky: monohrafiia [Sanctions in the civil law of Ukraine: problems of theory and practice]*. K. : VD Dakor. (in Ukraine).
- Fursa, S. Ya., Fursa, Ye. I., Klymenko, O. M. ta in. 2007. *Spadkove pravo: Notariat. Advokatura. Sud: nauk.-prakt. posib. [Inheritance law: Notary. Advocacy. Court]*. In: S. Ya. Fursa (ed.). Kyiv : Vydavets Fursa S. Ya.: KNT. (in Ukraine).
- Kelly, D. B., 2013. Restricting Testamentary Freedom: Ex Ante Versus Ex Post Justifications. *Fordham Law Review*, 82(3), pp. 1125–1185. DOI <https://doi.org/10.2139/ssrn.1990802> (Accessed 12.12.2022).
- Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii, 1961. *Konventsiiia pro kolizii zakoniv, yaki stosuiutsia formy zapovitiv [Convention on Conflicts of Laws Relating to the Form of Wills]*. [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_424#Text> (Accessed 12.12.2022) (in Ukraine).
- Kukhariev, O. Ye., 2019. *Teoretychni ta praktychni problemy dyspozytyvnosti v spadkovomu pravi [Theoretical and practical problems of dispositiveness in inheritance law]*. Kyiv: Alerta (in Ukraine).
- Zaika, Yu. O., Soltys, N. B., Protsenko, V. V. ta Riabokon, Ye. O., 2015. *Suchasni tendentsii rozvytku spadkovoho prava (porivnialno-pravove doslidzhennia): monohrafiia [Modern trends in the development of inheritance law (comparative legal research)]*. In: V. V. Luts (ed.). K. : NDI PrPiP im. akad. F.H. Burchaka NAPrN Ukrainy (in Ukraine).
- Mykhailiv, M. O., 2022. *Pravove rehuliuвання vidnosyn spadkuvannya v mizhnarodnomu pryvatnomu pravi: monohrafiia [Legal regulation of inheritance relations in international private law: monograph]*. Lviv: LNU im. I. Franka (in Ukraine).
- Romovska, Z. V., 2009. *Ukrayins'ke tsyvil'ne pravo. Spadkove pravo [Ukrainian civil law. Inheritance law]*. Kyiv: Alerta; CNT; TSU (in Ukraine).

- Spasibo-Fateeva, I. V., Pechenyi, O. P., Krat, V. I. i dr., 2016. *Kharkovskaya tsivilisticheskaya shkola: grani nasledstvennogo prava: monografiya [Kharkiv civil school: aspects of inheritance law]*. In: I. V. Spasibo-Fateeva (ed.). Kharkov: Pravo (in Russian).
- Spasibo-Fateeva, I. V., ed., 2022. *Spadkove pravo: kriz' pryzmu sudovoyi praktyky [Inheritance law: through the prism of judicial practice]*. Kharkiv: EKUS (in Ukraine).
- Steedman, J., 2015. The admissibility of video wills. *Lavan*. September 01 [online]. Available at: <https://www.lavan.com.au/advice/wills_estates/the_admissibility_of_video_wills> (Accessed 10.12.2022).
- Zaika, Y. O., Skrypnyk, V. L. and Sofiiuk, T. O., 2020. Permanent inheritance as an object of civil rights : theoretical aspects. *Asia Life Sciences*, 22(1). pp. 153–170 (in Ukraine).
- Zaika, Yu. O., 2020. Protsedura notarialnoho posvidchennia zapovitu: teoretychni ta praktychni problem [The procedure of notarization of a will: theoretical and practical problems]. *Pravo Ukrainy*, 9, s. 123–136 (in Ukraine).
- Zaika, Yu. O. (ed.), 2014. *Ukrainske tsyvilne pravo: navch. posibnyk [Ukrainian civil law. Inheritance law]*. 3rd ed. K.: TsUL (in Ukraine).
- Zaika, Yu. O. ta Riabokon, Ye. O., 2009. *Spadkove pravo: navch. posib [Inheritance law: a study guide]*. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukraine).
- Zaika, Yu. O. and Kukharev, O. Ye., 2022. Novelizatsiia norm spadkovoho prava. In: N. S. Kuznietsova (ed.). *Rekodyfikatsiia tsyvilnoho zakonodavstva Ukrainy: vyklyky chasu [Recodification of civil legislation of Ukraine: challenges of time] : monohrafiia*. 2-he vyd., dop. ta pererob. Odesa : Vyd. dim Helvetyka, p. 308–333 (in Ukraine).
- Zaika, Y., 2020. Inheritance contract under the conditions of civil law reform. In: A. Dovgert, Ev. Charytonov, ed. *Onovlennya Tsyvil'noho kodeksu Ukrayiny: formuvannya pidkhodiv. [Update of the Civil Code of Ukraine: formation of approaches]*. Odesa: Helvetica, pp. 593–609 (in Ukraine).
- Zaika, Yuri O., 2020. Directions of updating the inheritance legislation of Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 27(1), pp. 84–99 (in Ukraine).
- Zaika, Yuri O., 2021. The Right to Dispose of the Property in the Human Rights System. Current challenges of Human Rights, Rule of Law and Democracy. In: Robert Tabaszewski, Ena Kazić-Çakar Nadiia Shulzhenko and Mateusz Hypiak (eds.) Wydawnictwo KUL. Lublin, pp. 213–232.
- Zaika, Yu. O., Kukhariev, O. Ye., Skrypnyk, V. L. and Mytnyk, A. A., 2021. Peculiarities of Protection of Rights and Interests of Heirs: Theoretical Aspects. *International Journal of Criminology and Sociology*, 10, pp. 355–362.
- Zaika, Y. O., 2007. *Spadkove pravo v Ukrayini: Stanovlennya ta rozvytok [Inheritance law in Ukraine: Formation and development]*, 2nd ed. Kyiv: KNT (in Ukraine).

Стаття надійшла до редакції 13.12.2022

Zaika Y.

EUROPEIZATION OF INHERITANCE LEGISLATION OF UKRAINE: DIRECTIONS AND STEPS

The article is devoted to the conceptual provisions of updating the inheritance legislation. For the first time in the doctrine of inheritance law, a comprehensive approach to the creation of a scientific concept of inheritance law reform is proposed, the directions and justification of the first practical steps are defined. The factors that lead to the need to update the inheritance legislation have been established: modern trends in the development of inheritance law, new

developments in the doctrine; inconsistency of the provisions of individual civil law institutions, problems that arise in courts when considering inheritance disputes; the need to adapt domestic legislation to the legislation of EU countries. Problematic issues of modern national legislation in the field of inheritance by will, inheritance by law, objects of inheritance, exercise of inheritance rights are identified and their comprehensive solution is proposed.

An analysis of the special testamentary capacity is given and it is substantiated that its occurrence is connected with the coming of age. An opinion is expressed regarding the special legal status of postmortem children and children born with the help of reproductive technologies. A mechanism for protecting the rights of such persons by creating special inheritance funds is proposed. The general theoretical characteristics of the freedom of the will and the proposed constituent elements of this freedom are outlined, in particular, its limits and the content of the testamentary refusal.

In the context of Ukraine's signing of the Hague Convention on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions, the proposal to introduce simplified forms of testamentary dispositions is substantiated: a simple written will, and under extraordinary circumstances, a testamentary disposition in oral form. It has been proven that by legal nature a secret will is a deed concluded in a simple written form; a simulated norm that would determine the specifics of the execution of a will with a condition. Additional guarantees for the implementation of the principle of freedom of the will were proposed, in particular, it was proposed to give the testator the right to apply to the court for removal from inheritance of persons who have the right to a mandatory share of the inheritance.

There is a well-founded need to expand the circle of persons who can be removed from inheritance, in particular, those who caused bodily harm to the testator, drove him to commit suicide, made a knowingly false accusation of committing a serious crime, and others. The need to change the status of dependents of the testator and instead of the right to inheritance to grant them the right to alimony at the expense of the inheritance has been proven.

The legal structure of the inheritance contract is analyzed and the necessity of placing this institution in the book "Obligatory Law" is substantiated. Based on the analysis of the architecture of the main institutions of inheritance law, its place in the civil law system is determined. Since inheritance is one of the ways of acquiring property rights, it is proposed to change the structure of the Civil Code of Ukraine and place the book "Inheritance right" after the book "Property right and other property rights".

The general conclusion of the study is the need to update the main institutions of the inheritance law of Ukraine, to harmonize the legislation in the field of inheritance and to adapt it to the law of the countries of continental Europe.

Key words: *system of civil law, inheritance by law, inheritance by will, exercise of inheritance rights.*